

MARIO VARGAS LLOSA ȘI ADEVĂRUL TRAGIC AL VIETII

VLADIMIR TISMĂNEANU

Mario Vargas Llosa, recentul laureat al Premiului Nobel pentru literatură, este nu numai un formidabil romancier, dar și un eseist de mare forță, interesat, așa zice chiar fascinat, de pulsul ideilor în lumea de azi. În cartea sa de eseuri tradusă în engleza sub titlul *Making Waves* (Farrar, Straus and Giroux, 1996) sunt incluse texte despre Marx, Camus, Sartre, Simone de Beauvoir, Bunuel, Faulkner, Fernando Botero, despre Sendero Luminoso și Nicaragua sandinistă, despre invazia Cehoslovaciei în 1968 și multe alte teme de maxim interes. Este publicată în volum scrisoarea adresată de Vargas Llosa în 1971 lui Haydée Santamaria (fosta luptătoare de guerrillă devenită demnitară de vârf a regimului comunist, care avea să se sinucidă în 1980), în care își anunță ruptura cu tirania castristă ca ripostă la prigoana declanșată împotriva scriitorului disident Heberto Padilla.

Despărțirea scriitorului peruvian de utopia absolută și absolutistă de sorginte marxistă începuse, de fapt, în august 1968 când, în dezacord cu Fidel Castro și atâția intelectuali stângiști din America Latină, condamnase intervenția militară din Cehoslovacia, suprimarea experimentului "socialismului cu chip uman" de către exponenții socialismului tancurilor. Mario Vargas Llosa nu a renunțat la idealul justiției sociale, însă a înțeles că aceasta este o simplă himeră în absența libertăților politice. În consens cu Camus, el susține moralitatea limitelor, ideea că nu scopul scuză mijloacele, ci invers, că utopiile sunt indispensabile câtă vreme sunt relative și se mențin în domeniul imaginației, deci nu se transformă în rețete pentru subjugarea și înjosirea individului. Liberalismul lui Mario Vargas Llosa este unul al lucidității, al modestiei epistemice și al decenței.

Adversar al oricărui despotism, el nu și-a limitat criticile la Castro, Ortega, Chavez ori Evo Morales. Indignările lui Vargas Llosa nu sunt selective. Despre generalul Augusto Pinochet a scris în termeni la fel de duri, numindu-l "un ucigaș și un hoț." Critica radicalismului de stânga este pentru Vargas Llosa incompletă, dacă se ignoră obscurantismul autoritar al diverșilor *caudillos* de dreapta. Săptămânalul *The Economist* din 16 octombrie 2010 are dreptate când scrie: "... Vargas Llosa nu e doar cel mai desăvârșit scriitor al Americii Latine, ci și un gânditor care luptă pentru democrație, pentru economia de piață și pentru libertatea individuală."

Reiau aici câteva din ideile eseului despre Isaiah Berlin, unul dintre cei mai influenți gânditori liberali ai timpurilor noastre. Volumul lui Berlin, *Cinci eseuri despre libertate*, va apare în curând în

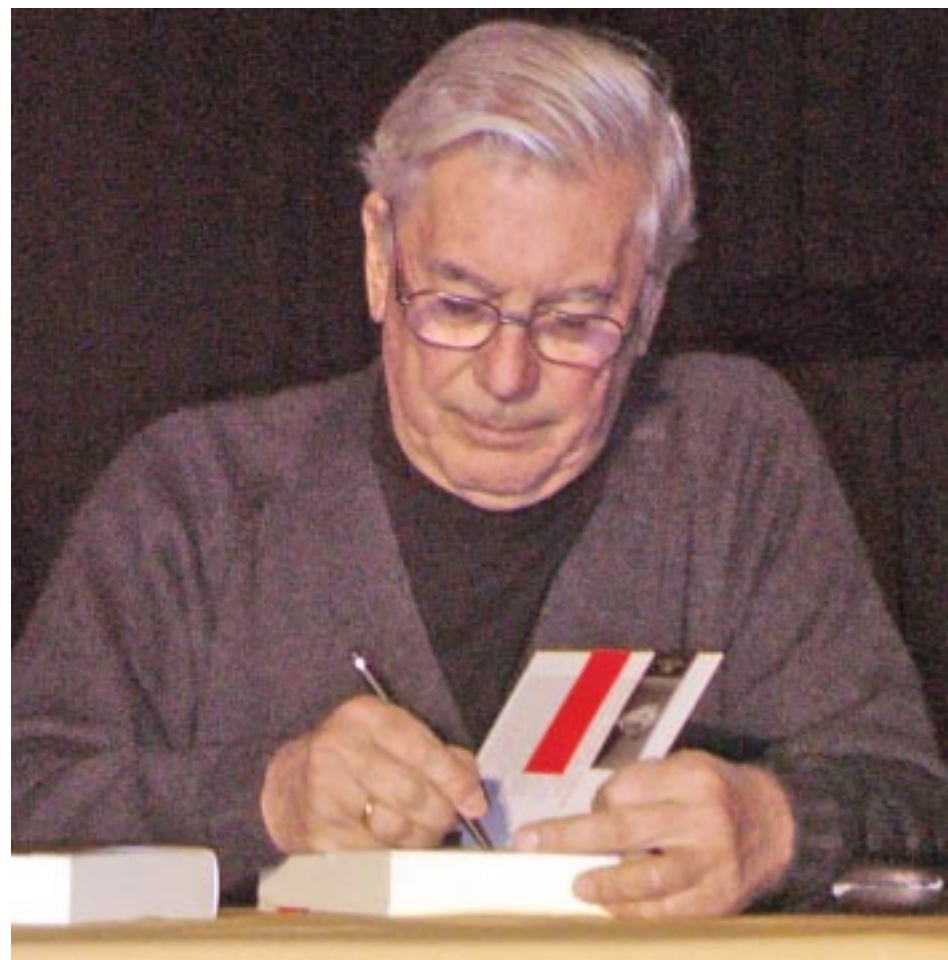
colecția "Zeitgeist" de la Editura Humanitas.

Aș mai adăuga că reproșul admirativ care străbate finalul acestui eseu a fost formulat înaintea publicării cărții lui Isaiah Berlin, *The Crooked Timber of Humanity*, în care ilustrul gânditor britanic se ocupă exact de zona "întunecată" a spiritului modern, de variile încarnări ale romantismului politic și de revolta împotriva raționalismului, scientismului și pozitivismului. În acea carte, Berlin apare mult mai puțin optimist, mai puțin devotat serenității iluministe decât în volumele sale anterioare. Cât privește chestiunea a ceea ce se cheamă progres, nu voi uita rândurile Nadejdei Mandelstam, care spunea că Osip Mandelstam avea doar cinci ani când a auzit acest cuvânt, "progres", și a izbucnit în plâns. Cei care luăm în serios lecțiile veacului al XX-lea știm de ce.

Pentru Vargas Llosa, Isaiah Berlin este "un filosof «reformist», un apărător al suveranității individuale convins deopotrivă de necesitatea schimbării și a progresului social, ca și de inevitabilele concesii pe care acesta din urmă le impune celei dintâi. El vede în libertate o întreprindere alternativă pentru indivizi și națiuni, deși este conștient de obligațiile pe care condițiile economice, culturale și politice le impun acestei opțiuni pentru libertate și este un apărător al «pluralismului», deci al toleranței și al coexistenței diferitelor idei și forme de viață, precum și un adversar hotărât al oricărui despotism, fie el intelectual ori social."

Scrie în continuare Vargas Llosa despre ruptura sa personală cu dogmele redemptiv-revoluționare: "Acum câțiva ani, mi-am pierdut gustul pentru utopiile politice, acele apocalipsuri care fâgăduiesc să aducă raiul pe pământ: știu acum că ele conduc de obicei spre injustiții la fel de serioase precum acelea pe care doresc să le îndrepte. De atunci, am ajuns la concluzia că buna-socotință este cea mai valabilă dintre virtuțile politice. Citindu-l pe Isaiah Berlin, am ajuns să văd un lucru pe care până atunci îl intuiseam doar confuz. Anume faptul că progresul real, deci cel care a erodat și demolat practicile și instituțiile barbare care fuseseră sursa unor infinite suferințe pentru oameni și care a întemeiat relații și stiluri de viață mai civilizate, a fost întotdeauna realizat printr-o aplicare parțială, heterodoxă și deformată a teoriilor sociale."

Dintre autorii pe care i-am citit în ultimii ani, Isaiah Berlin este cel m-a impresionat cel mai puternic. Opiniile sale filosofice, istorice și politice îmi par iluminante și instructive. Cu toate acestea, am sentimentul că deși puțini oameni în vremurile noastre au văzut într-un chip

la fel de pătrunzător ce este viața — viața individului în societate, viața societăților în timpurile lor, impactul ideilor asupra experienței cotidiene — există o întregă altă dimensiune a omului care nu apare în această viziune, ori apare doar în chip pasager: dimensiunea pe care Georges Bataille a descris-o mai bine decât oricine altcineva. Este lumea non-rațiunii care uneori orbește și ucide rațiunea; lumea inconștientului care, în chipuri întotdeauna neverificabile și dificil de detectat, impregnează, orientează și uneori subjugă conștiința; lumea acelor instincte obscure care,

în moduri neașteptate, țâșnește brusc spre a intra în competiție cu ideile și adeseori le înlocuiește ca o formă de acțiune și poate chiar distruge ceea ce aceste idei au edificat. Nimic nu poate fi mai îndepărtat de lumea pură, senină, armonioasă, lucidă și sănătoasă pe care o propune Isaiah Berlin despre ființa umană decât această concepție sumbră, confuză, suferindă și înverșunată a lui Bataille. Și totuși, bănuiesc că viața este probabil ceva care îmbrățișează și combină acești doi inamici într-un singur adevăr, în deplina lor incongruență" (pp. 146-147).

NOU la CURTEA VECHE

